

UDK 003.052:373.3.016(091)
1.01 Izvirni znanstveni članek
Prejeto: 31. 5. 2020

Polona Koželj*

**»Tenka črta gôri, debela dôli!«
Zgodovinsko ozadje učne ure lepopisa
v Slovenskem šolskem muzeju**
*“A thin line at the top, a thick line at the bottom!”
The historical background of the handwriting lesson
at the Slovenian School Museum*

Izvleček

Učna ura naših babic in dedkov – lepomis iz leta 1930 je v Slovenskem šolskem muzeju najpogosteje izvajana muzejska učna ura. Vzrok, zakaj osnovnošolski učitelji tako radi izbirajo doživetje prav te učne ure, je v veščinah, ki jih je lepomis nekoč negoval, današnji šolski sistem pa jih pušča v ozadju. Prispevek predstavlja zgodovino nekdanj obveznega osnovnošolskega predmeta lepopisa, njegov razvoj od uvedbe do zatona ter temeljna načela, metode in pravila pouka lepopisa, po katerih je pripravljen tudi scenarij učne ure.

Abstract

Our Grandparents' School Lesson – Handwriting in 1930 is the most frequently conducted museum lesson at the Slovenian School Museum. The reason why primary school teachers like to choose the experience of this particular lesson is in the skills that were once nurtured in handwriting lessons, which in today's school system remain in the background. The article presents the history of the once mandatory primary school subject of handwriting, its development from introduction to decline and the fundamental principles, methods and rules of handwriting lessons, on the basis of which the script for the museum school lesson was created.

Ključne besede: lepomis, učni predmeti, osnovne šole, zgodovinski pregledi, muzejske učne ure, Slovenski šolski muzej

Key words: handwriting, school subjects, primary school, historical overviews, museum school lessons, Slovenian School Museum

* Polona Koželj, prof. likovne umetnosti, samostojna bibliotekarka, Slovenski šolski muzej, e-pošta: polona.ssm@gmail.com

Uvod

Scenarij za učno uro lepopisa v Slovenskem šolskem muzeju so leta 2003 pripravile Mateja Ribarič, kustosinja muzeja, Valentina Srebot (por. Tominec), izvajalka učne ure, in mag. Alenka Vidrgar, akad. kiparka.¹ Že od samega začetka je lepopis ena najpogostejše izvajanih učnih ur naših babic in dedkov. Statistični podatki zadnjih let kažejo, da lepopis po številu izvedb močno prednjači pred drugimi trinajstimi učnimi urami. V letu 2019 je bila učna ura lepopisa izvedena 225-krat, doživelo jo je kar 5585 obiskovalcev.² Število izvedb učne ure lepopisa predstavlja dobro tretjino vseh izvedenih učnih ur. Kljub visoko kvalitetni izvedbi in odlični promociji drugih pedagoških programov Slovenskega šolskega muzeja, ostaja lepopis najpogostejša izbira naročnikov. Dejstvo je, da ima lepopis za seboj že sedemnajstletno tradicijo in pretekle pozitivne izkušnje šol in posameznih učiteljev gotovo vplivajo na ponovno izbiro prav te učne ure. Koordinatorji pedagoških programov SŠM ugotavljajo, da šole, ki se več let zapored vračajo v naš muzej, pogosto izbirajo učne ure, ki so se jih udeležili že v preteklosti. Odločitve za nove pedagoške programe, ki jih Slovenski šolski muzej redno pripravlja, so redkejšje in potrebujejo več obrazložitev in spodbude. Drugi vzrok, da ima učna ura lepopisa tako visok odstotek izvedb, je gotovo tudi širok starostni razpon, ki opredeljuje primerno starost udeležencev učne ure. V brošuri Pedagoški programi v šolskem letu 2019/20 je zapisano, da je učna ura primerna za 2. in 3. triado osnovne šole, za srednje šole ter odrasle,³ kar zajema velik delež obiskovalcev muzeja. Osnovnošolskim skupinam iz prve triade se priporoča izbor primernejših učnih ur za mlajše, saj pisanje s črnilom in starim kovinskim peresom zahteva že določeno grafomotorično spretnost. Tretji vzrok visoke priljubljenosti lepopisa je v dejstvu, da je bil predmet vrsto let obvezen in izredno pomemben v učnih programih, danes pa mu posvečajo pozornost le še posamezni učitelji, v učnih kurikulah pa nima več nobene vloge. Ta diametralna razlika Ta diametralna razlika pojmovanja lepopisa v preteklosti in sedanjosti poveča pri obiskovalcih interes zanj – lažje se nadejajo historične pristnosti in večjih razlik med šolo nekoč in danes kot pri predmetih, ki jih imajo tudi v sodobni šoli. Zadnji vzrok, ki ga tu navajamo, pa je v veščinah, ki jih je lepopis gojil v preteklosti, v današnji šoli pa jim sistem ne posveča več posebne pozornosti. V starem pedagoškem časopisju so pisci velikokrat razpravljali o dobrih lastnostih, ki jih lepopis privzgaja učenecem. »Lepopisje ima po tem takem tudi odgojilno svojo stran! Po lepopisji vzbuja se pri otrocih ljubav do snažnosti, čut lepote in redoljublje.«⁴ Poleg naštetih so

1 Branko Šuštar, Poročilo o delu Slovenskega šolskega muzeja v letu 2003, *Šolska kronika*, 13, 2004, št. 1, str. 146.

2 SŠM, *Letno poročilo javnega zavoda Slovenski šolski muzej za leto 2019*.

3 Marjetka Balkovec Debevec, Ksenija Guzej, Mateja Pušnik (ur.), *Pedagoški programi v šolskem letu 2019/20*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2019, str. 15.

4 A. Vranski, Pisanje v narodnej šoli, *Učiteljski tovariš*, 20, 1880, št. 6, str. 81–82.

omenjali tudi pazljivost (pozornost, natančnost), marljivost in delavnost. Sodobni učitelji, ki se zavedajo, kakšne koristi bi otroci lahko imeli od pouka lepopisa in po vsej verjetnosti »lepo in lahko čitljivo pisavo«⁵ pri marsikaterem učencu tudi pogrešajo, izbirajo za svoje razrede izkušnjo stare učne ure lepopisa.

Lepopis kot učni predmet in njegova zgodovina

»Med predmeti narodne šole zavzema pisanje prav važno mesto.«⁶

Lepopis kot samostojen učni predmet je skoraj dvesto let zavzemal pomembno mesto v predmetnikih osnovnih šol. Omenja ga že Splošna šolska naredba (1774), in sicer v sklopu znanja, ki naj bi ga otroci v šolah osvojili »... za vse stane potrebne reči, koker čerke poznati, vkup skladati, brati, lepu – inu prou pisati ...«.⁷ Dokument Splošne šolske naredbe je med drugim narekoval tudi, kako naj potekajo javne skušnje (javni izpiti učencev ob koncu prvega semestra in ob zaključkih šolskega leta). Prav prek navodil zanje lahko sledimo razvoju lepopisa že od konca 18. stoletja dalje. Na javnih skušnjah je moral učitelj namreč predložiti izpitni komisiji poleg izpitnih katalogov (povzetki o učenem napredku učencev) tudi lepopisne vaje ali poskušnje v lepopisu (Probeschriften).⁸ V prvi polovici 19. stoletja so bile večinoma v rabi zgolj šolske tablice, zato se originalni viri za proučevanje lepopisa niso mogli ohraniti. »Tako se je od učnega predmeta lepopisa lahko ohranilo le tisto, kar so učitelji načrtno ustvarjali za potrebe javne skušnje.«⁹ Javne šolske skušnje so po letu 1870 postopoma izginevale, zamenjale so jih šolske slovesnosti. »Na mestu šolskih preskušenj ali ž njimi v zvezi se smejo napraviti tudi šolske svečanosti.«¹⁰ Anonimni pisec v Učiteljskem tovarišu iz leta 1870 razpravlja o nepotrebnosti navedenih sprememb. Šolske preizkušnje so bile namreč že same po sebi pomembne slovesnosti, kamor so učenci lahko povabili svoje sorodnike ter pred njimi pokazali vse svoje znanje. Za to priložnost so bili vsi slovesno oblečeni, tako učitelji kot tudi učenci in njihovi sorodniki. Prav tako je bila tudi šolska stavba od zunaj in od znotraj lepo počiščena, urejena in okrašena. Povsod so bili razstavljeni izdelki učencev, med drugim tudi lepopisni spisi. »Spisi in drugi izdelki, še celo risarije, razno kmetijsko in rokodelsko orodje v mali meri, razna cepljenja, kokoni, dekliška dela, z eno besedo: prav polna razstava mladih gospodarjev in gospodinj se odkriva navzočim gostom.«¹¹ Z zginevanjem šolskih

5 SŠM, *Scenarij za učno uro lepopisa* (P. Koželj).

6 Vranski 1880, str. 81.

7 SŠM, razstavna zbirka, Splošna šolska naredba, člen 5. B, inv. št. 1175.

8 Natalija Žižić, Zgodovinski razvoj in pomen lepopisa v osnovnem šolstvu, *Šolska kronika*, 23, 2014, št. 3, str. 446–459.

9 Ibid., str. 448.

10 Franz Heinz, *Zbirka zakonov in ukazov o ljudskem šolstvu na Kranjskem*, Laibach: Kleinmayr & Bamberg, 1895, str. 147.

11 Anonimni avtor, Ali šolske preskušnje ali šolske slovesnosti?, *Učiteljski tovariš*, 10, 1870, št. 12, str. 182.

skušenj pa so začeli izginjati tudi šolski lepopisi ob koncu leta.

S koncem 19. stoletja so se začeli v učiteljski sferi pojavljati nasveti ter pripomočki, ki naj bi olajšali pouk lepopisa. Ker so se ob vzniku vsake novosti pojavili njeni zagovorniki in nasprotniki, so bili učitelji še vedno prepuščeni lastni presoji, kako najučinkoviteje učencem priučiti lepo in čitljivo pisavo. V pedagoškem časopisu lahko beremo razprave o tem, ali je bolj učinkovito pisanje med »polegne črte«¹² ali na brezčrtni papir, ali so za uporabo v šoli bolj primerna gosja ali jeklena peresa,^{13, 14} ali je poučevanje s taktiranjem učinkovito ali ne,^{15, 16} kdaj naj začnejo otroci namesto na tablice pisati na papir,¹⁷ ali naj se učenci učijo pravilne pisave iz lepopisnih predlog ali s prepisovanjem učiteljevih črk iz table¹⁸ in podobno. Pisec Belar je o pravih metodah poučevanja lepopisa razmišljal takole: »Učitelj naj si pri vsakem nauku, pri vsem podučevanju misli in za načelo postavi: 'naj pomaga, kar more'. Ravno zato ne zametujem nobenega pripomočka, katerih smo se do sedaj posluževali pri podučevanju v pisanju, ker se največ vsi, enemu ta, drugemu uni dobro oponaša. Mislim pa, da je pri tem nauku, lepopisu (op. avt.), tista metoda naj boljša, po kateri se roka in oko ob enem naj bolj izobražuje.«¹⁹

Pripomoček za lepopis, ki je bil v pedagoških krogih soglasno sprejet, so bile Lepopisne vaje Janeza Levca, ki so izšle leta 1904 v založbi Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani. »To je zopet lep napredek v naši pedagoški literaturi.«²⁰ V predgovoru

Povabilo na javno skušnjo iz leta 1822, naslovna stran (SŠM, knjižnica).

12 L. Belar, O lepopisju, *Učiteljski tovariš*, 10, 1870, št. 7, str. 106–107.

13 M. K., Jeklene peresa niso pripravne za pisanje v ljudski šoli, *Učiteljski tovariš*, 2, 1862, št. 13, str. 200–202.

14 J. C., Ktere peresa so bole za pisanje – gosne ali jeklene, *Učiteljski tovariš*, 2, 1862, št. 12, str. 187.

15 Ivan Žolnir, Pisanje po meri ali taktiranju, *Učiteljski tovariš*, 11, 1871, št. 14, str. 211–213.

16 M. Kovšca, Misli o pisanju po meri, *Učiteljski tovariš*, 11, 1871, št. 17, str. 261–263.

17 Franjo Gabršek, Lepopisje v narodni šoli (Konec), *Učiteljski tovariš*, 23, 1883, št. 22, str. 341.

18 Ibid., str. 340.

19 L. Belar, O lepopisju, *Učiteljski tovariš*, 10, 1870, št. 7, str. 107.

20 Fran Zbašnik, Lepopisne vaje. Navodilo za pisanje brez lineature, *Ljubljanski zvon*, 24, 1904, št. 9, str. 569.

k Lepopisnim vajam avtor pove, da so bile sestavljene »po naročilu c. kr. Mestnega šolskega sveta ljubljanskega.«²¹ Namenjene so bile predvsem pouku lepopisa v prvem in drugem razredu, po potrebi pa so se uporabljale tudi na višjih stopnjah. Vaje temeljijo na sistemu, ki ga je v začetku 19. stoletja osnoval Castair, »reformator lepopisja.«²² Cilj teh vaj je bil, da se je najprej celotna laketa navadila lahkinih in pogumnih potez, šele v drugem planu je bilo učenje posameznih črk. »Glavna stvar ni toliko oblika črk, ampak vaja roke v pravih in spretnih gibljajih. Pisava postane vsled tega gibčna in pravilna ter sposobna za vsakdanje življenje.«²³ Čeprav je delo izšlo v času, ko je bil pouk predmeta lepopisa že deležen prvih resnih kritik, je eno izmed najpomembnejših del, ki priča o načinu učenja in poučevanja lepopisa pri nas. Delo je predstavljalo tudi pomemben vir pri pisanju scenarija za učno uro lepopisa, pri izdaji delovnega zvezka za lepopis²⁴ ter pri pripravi lepopisne delavnice v Slovenskem šolskem muzeju.

Zaton pouka lepopisa kot samostojnega predmeta je imel svoje zametke že šest desetletij pred dejansko ukinitvijo. Ljudevit Stiasny, šolnik, ki je kot pedagoški pisec redno objavljajal prispevke v različnih učiteljskih listih,²⁵ je že leta 1895 zapisal ostro kritiko pouku lepopisja. Trdil je, da je lepopisje zelo pomembno, vendar se ga je v šolah očitno poučevalo na napačen način, saj je bilo v njegovem času odraslih oseb, ki niso bile veščice pisanja, še vedno zelo veliko. »Prijeti se namreč mnogokrat v uradih, da marsikateri, ki je dovršil novo šolo, noče podpisati svojega imena.«²⁶ Bolj kot sam lepopis so njegove kritične besede zadevale metodo, po kateri se je lepopis poučeval, saj naj bi bila ta premalo uporabna. »Glavni vzrok je bil ta, da je bila metoda premalo praktična, da se je pisanje gojilo le kot lepopisje ter se je metoda premalo naslanjala na njegovo porabo v vsakdanjem življenju.«²⁷ Sčasoma se je pouk lepopisa vedno bolj priključeval drugim predmetom in je zato kot samostojen predmet izgubljal pomen. Najprej se je začel umikati na višjih stopnjah. Leta 1919 je bil v učnem načrtu za štirirazredno meščansko šolo (narodna višja šola, spodnja srednja šola)²⁸ načrt za lepopis objavljen v sklopu Učnega načrta za prostoročno risanje, geometrijo in geometrijsko risanje in lepopis.²⁹ V sledečih letih so se začele pojavljati kritike učiteljev, ki v svoji natančnosti in v doslednem sledenju preživetim učnim načrtom niso zmogli uvideti nepotreb-

21 Janez Levec, *Lepopisne vaje*, Ljubljana: Ig. Pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1904, str. [1].

22 Ibid, str. [3].

23 Zbašnik 1904, str. 570.

24 Natalija Žižić, Mateja Ribarič, *Lepopisne vaje: delovni zvezek za lepopis*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2010.

25 Stiasny, Ljudevit (1862–1932) v: Slovenska biografija <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi612809/> (pridobljeno: 3. 4. 2020)

26 Ljudevit Stiasny, Lepopisje na višji stopnji, *Učiteljski tovariš*, 35, 1895, št. 10, str. 173.

27 Ibid., str. 174.

28 D. H., O načrtih za štirirazredno meščansko šolo kot tip narodne višje šole (spodnje srednje šole), *Učiteljski tovariš*, 59, 1919, št. 8, str. 3.

29 Dragotin Humek, Učni načrt za prostoročno risanje, geometrijo in geometrijsko risanje in lepopis, *Učiteljski tovariš*, 59, 1919, št. 8, str. 3.

Kovinska peresa in črnilniki (SŠM, fototeka, foto: Polona Demšar).

nosti lepopisa kot samostojnega učnega predmeta.³⁰ »Marsikateremu učitelju so zastareli in neuporabni podrobni učni načrti vodnik v njegovem delu na šolskem polju. Praktičen učitelj mora tudi nekaj svojega iz življenja vzetega in na podlagi lastnih izkušenj vpeljati v šolo, pripravljati se mora do subjektivne samostojnosti in samozavesti in ne biti navezan na možgane drugih ljudi, ki so večkrat zastareli: saj za svoje delo je odgovoren le narodu in nikomur drugemu.«³¹ Glavni očitki so se dotikali pomanjkanja praktičnosti in uporabnosti v vsakdanjem življenju. »Vsak praktičen učitelj zamore izvajati iz svojih lastnih izkušenj, da je lepopis kot predmet, če ne v srednji vsaj v višji stopnji, odveč. ... Praktičen učitelj ne bo motril svoje pozornosti le pri uri lepopisja, temveč pri vseh pismenih izdelkih. Kaj mi pomaga, če učenec v lepopisnice piše lepo in čedno, če pa te lepote in čednosti ne zna izvajati v pismenih izdelkih, kajti iz pismenih izdelkov se spozna učenca, katerega pripravljamo za praktičnega člana človeške družbe v življenju, ali bo pridobil ono, kar od njega zahteva bodoče življenje.«³² V nadaljevanju članka avtor utemeljuje svoje mnenje, da bi na višjih šolskih stopnjah ure lepopisa morale

³⁰ Josip Macarol, Lepopis ali risanje, *Učiteljski tovariš*, 62, 1922, št. 19, str. 2.

³¹ Ibid.

³² Ibid.

zamenjati risanje: to naj bi bilo učencem bolj zanimivo in bližje rokodelskim in obrtniškim poklicem, s tem pa tudi bolj uporabno za vsakdanje življenje.

V času, preden je lepopis začel izgubljati veljavo v šolah, so se učitelji držali pravila, da pri oblikah črk niso dopustna odstopanja. »Torej se ne pripušča nikako osobno razvijanje otroškega rokopisa.«³³ Učenci so se morali strogo držati predpisanih oblik in pisave posameznikov so bile »kakor iz jednega peresa«.³⁴ Proti koncu 19. stoletja so učitelji iz prakse spoznali, da se kljub vsemu vloženemu trudu začnejo pisave posameznikov sčasoma bolj ali manj razlikovati. Rahla individualna odstopanja niso več pomenila pomanjkljivosti in neuspeha. Zadostovalo je, da je bila »pisava slehernega učenca razločna, priprosta, nepretrgana in dopadljiva.«³⁵ Anonimni pisec je leta 1890 v *Učiteljskem tovarišu* zapisal, da »v novejšem času celo iz posamnih potez v pisavi ugibajo značaj pisalčev«, ³⁶ torej so že poznali grafologijo kot vedo, ki proučuje prav odstopanja od naučene, šolske pisave.

Grafologi tudi danes zagovarjajo pravilno, šolsko pisavo do približno 10. leta starosti. Za uspešen razvoj grafomotorike so namreč pomembna pravila in sistemi, da otrok lahko ponotranji tako zahteven proces, kot je pisanje.³⁷ V nadaljnjem razvoju posameznikove pisave pa se ravno odstopanja od pravilnih, v šoli naučenih oblik povezujejo z dejstvi, »da smo si dovolili odstopiti od naučenega, da smo si dovolili izraziti naše osebne značilnosti, da smo si na neki način dovolili izstopiti iz zunanje diktiranega obnašanja staršev in učiteljev«.³⁸ Grafologi tako s pisavo, v kateri prepoznajo najprej dobro osvojeno osnovno znanje, nato pa še individualno strukturno nadgradnjo, povezujejo pozitivne človekove lastnosti, kot so »vztrajnost, koncentracija, samoinicativnost, pozitivno ravnanje s čustvi, sprejemanje drugih, potrpežljivost, temperamentnost, iskrenost, lojalnost, samokontrola, organizacijske sposobnosti ...«.³⁹

Da so kritike na račun lepopisa, ki so se pojavljale vse od konca 19. stoletja, dosegle svoj namen, je moralo preteči več desetletij, ki so prinašala rahljanje strogih lepopisnih pravil. Rupnik je v *Popotniku* leta 1929 strnil bistvene cilje, ki naj bi jih reformiran ter nepotrebne stogosti in togosti osvobojen pouk lepopisja izpolnjeval:

- »1. Učenci naj točno poznajo vse elemente tiskane in pisane abecede.
2. Pisava bodi čitljiva, ekonomična, snažna in splošna oblika napisanega zadovoljiva.
3. Lepopisna snov bodi iz življenja za življenje.
4. Svoboden bodi razvoj gojenčeve individualne pisave.«⁴⁰ ...

33 Franjo Gaberšek, *Lepopisje v narodni šoli*, 2. del, *Učiteljski tovariš*, 23, 1883, št. 21, str. 328.

34 Ibid.

35 Anonimno, Navod učitelju pri pisalnem pouku, *Učiteljski tovariš*, 30, 1890, št. 8, str. 113.

36 Ibid.

37 Hermina Binder, *Lepopisje v osnovni šoli s stališča grafologa*, *Vzgoja*, 15, 2013, št. 58, str. 16.

38 Ibid, str. 15.

39 Ibid, str. 16.

40 Franjo Rupnik, Nekaj misli o lepopisju kot učnem predmetu, *Popotnik*, 1929, št. 1–2, str. 41.

»Epoha elektrike, radija in raznih strojnih izpopolnitev ne potrebuje več kaligrafov.«⁴¹

Leta 1950 izdan učni načrt je še vseboval predmet *pisanje*, katerega smoter je bil »doseči vezano, preprosto, čitljivo, hitro in lično pisavo«. ⁴² V okviru tega predmeta so otroci spoznavali simbole za črke ter izvajali pisalne predvaje, urjenje v pisanju pa je že tedaj pripadalo pouku slovenskega jezika. ⁴³ Po reformi šolstva leta 1959 je bil izdan nov Zakon o osnovni šoli, ⁴⁴ ki je narekoval ravnanje po novih predmetnikih in učnih načrtih. Ti predpisi so vsebine in cilje predmeta pisanje prenesli na predmet slovenski jezik. »Pouk slovenščine naj učence usposobi za *pravilno in lepo pismo* in ustno izražanje v pogovornem in knjižnem jeziku.«⁴⁵

V sodobnem učnem načrtu za predmet slovenščina se besedne zveze, ki bi se nanašale na lepopis (lepo pisanje, pravilno pisanje, pravilne oblike črk ipd.), ne pojavljajo več. V minimalnih standardih znanja za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje je zapisano, da je učni cilj dosežen, če je »njegova/njena pisava čitljiva«. ⁴⁶ Tudi za drugo in tretje vzgojno-izobraževalno obdobje je zadovoljivo, kar zadeva oblike pisave, če učenec »piše čitljivo«. ⁴⁷ Danes so v učnih načrtih pri usvajanju veščine pisanja poudarki na vsebini, na pravopisu in na ustreznem slogu.

Lepopis kot učni predmet in njegova pravila

»Ljudska ali narodna šola torej se mora z vso skrbljivostjo poprijeti velevažnega tega premeta ter najboljše moči vporabiti v to, da podari deci dar spretnega, lepega pisanja!«⁴⁸

Pri muzejski učni uri lepopisa v Slovenskem šolskem muzeju lahko obiskovalec doživi pristno izkušnjo pouka, tega nekda »velevažnega predmeta«. ⁴⁹ V scenarij učne ure lepopisa so vključeni elementi, kateri so bili na podlagi zgodovinskih virov prepoznani kot ključni za originalnost doživetja. Zahtevnost in strogost gospodične učiteljice sta dejavnika, ki se marsikateremu obiskovalcu najbolj vtisneta v spomin, celo bolj kot sama vsebina učne ure. *Disciplina* se je nekda v pedagoških razpravah pogosto omenjala kot bistvena sestavina uspešne-

⁴¹ Ibid, str. 44.

⁴² SŠM, Knjižnična zbirka, *Učni načrt za osnovne šole*, Ljubljana: DZS, 1950, str. 49 (SG: 7050).

⁴³ Ibid, str. 49, 50.

⁴⁴ SŠM, Knjižnična zbirka, *Zakon o osnovni šoli*, Ljubljana: ČZ Uradni list LRS, 1959 (SG: 40876).

⁴⁵ SŠM, Knjižnična zbirka, *Učni načrt: osnovna šola – Dokumentacija 18. seje Sveta za šolstvo LRS v juniju 1959* (SG: 16531).

⁴⁶ *Program osnovna šola. Slovenščina. Učni načrt*, Ljubljana: RS Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo, 2018, str. 48. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf (pridobljeno: 6. 5. 2020).

⁴⁷ Ibid, str. 54, 59.

⁴⁸ Vranski 1880, str. 81.

⁴⁹ Ibid.

ga pouka. »Pri lepopisji se ni ogibati stroge discipline, in ravno tu dokaže učitelj svojo vzmožnost, otroke v strahu in v redu obdržati. Čim krajše je povelje, tem manj časa se potraži, tem večja je pokorščina.«⁵⁰ Poleg stroge discipline so se od učiteljev lepopisa pričakovale tudi naslednje lastnosti: da ima sam zgleden rokopis in čut za lepoto, da zna spretno slediti ciljem pouka, da je vztrajen, vesten, natančen, pazljiv in pozoren. »Vrhu tega bode najboljši uspeh dosegel le oni učitelj, kateri zna teorijo in prakso združiti v lepo celoto.«⁵¹ Ali je imel vsak učitelj dovolj zgleden rokopis, da je lahko uspešno poučeval lepopis? Pisec Gaberšek je učitelje spodbujal k lepemu pisanju ne le v šoli, temveč tudi zunaj nje. »Ker pa ima učiteljeva pisava tako posnemovalno moč, zato naj se učitelj trudi, da tudi izven prave lepopisne ure vse, kar piše, lepo piše. Ničesar ne posnemajo otroci tako radi, nego razvad in nedoslednosti učiteljevih.«⁵² Zagovorniki uporabe t. i. lepopisnih zgledov so bili mnjenja, da niso pisave vseh učiteljev posnemanja vredne.⁵³ Z vsesplošno uporabo lepopisnih zgledov (pri nas je bila dokaj razširjena uporaba Greinerjevih lepopisnih zvezkov⁵⁴) bi se ognili različnim oblikam črk. Na ta način bi dosegli, da bi se na vseh šolah učili popolnoma enake pisave. Nekatere disciplinske zahteve v razredih so bile tako stroge, da so mejile že na vojaščino in bi jih v današnjem času, četudi le za pokušino na muzejski učni uri, težko izvrševali. Anonimni pisec je leta 1890 v navodilih za »pisalni pouk« svetoval učiteljem, naj svoje učence navadijo, da se bodo na povelje »ena« pravilno usedli, na »dva« pravilno položili zvezek pred seboj, na »tri« prijeli pisala in na »štiri« začeli pisati. »Učitelj mora precej od začeka in s posebno vztrajnostjo paziti, da učenci vse njegove ukaze izpolnjujejo natanko, drugače trpi pisava in zdravje učencev.«⁵⁵ ... »Točnost in strogost je tu glavna stvar. Ako tu učitelj preveč prizanaša, potem postanejo učenci zanikarni.«⁵⁶

Pravilno sedenje in pravilna drža pri udeležbi starih učnih ur marsikateremu udeležencu povzročata preglavice. Večji učenci pogosto trpijo in se pritožujejo, kajti v muzejskih šolskih klopih ni veliko prostora. Če so skupine velike (npr. ob dnevih odprtih vrat)⁵⁷ in so udeleženci nagnjeni tesno drug ob drugem, je res precejšen izziv vzdrževati pravilno držo skozi celo učno uro. Vendar to pravilo vnese precejšnjo mero zgodovinske pristnosti, saj so bile tudi nekdanje učilnice tesne, učencev pa veliko. Napotki glede sedenja in pravilne drža telesa in peresa so bili natančno predpisani, saj naj bi bili ključni za doseg cilja – lepe pisave. »Slabo sedenje škoduje zdravju, slabo držanje peresa pa prikupnemu

50 Franjo Gaberšek, *Lepopisje v narodni šoli*, 1. del, *Učiteljski tovariš*, 23, 1883, št. 20, str. 309.

51 Ibid, str. 311.

52 Gaberšek 1883, str. 327.

53 J. Okorn, *Greinerjevi zvezki s predpisi*, *Učiteljski tovariš*, 24, 1884, št. 19, str. 299.

54 Žižić 2014, str. 450.

55 Ibid, str. 114.

56 Anonimno 1890, str. 115.

57 Muzeji imamo dneve odprtih vrat na Ta veseli dan kulture 3. 12., na kulturni dan 8. 2., ob Mednarodnem muzejskem dnevu 18. 5. in na Poletno muzejsko noč, ki je tradicionalno sredi junija.

in gladkotekočemu pisanju.«⁵⁸ Otroci so morali sedeti pokonci in se niso smeli sklanjati nad klopi, noge so morali imeti ravno eno zraven druge na tleh, desna roka je morala biti na sredini podlahti položena na klop, da jo je učenec lahko vodil od leve proti desni, leva roka pa je bila lahko spuščena ob telo ali pa je na klopi držala zvezek. Pero se je pravilno držalo tako, da sta ga držala palec in sredinec, kazalec pa je bil le na lahko položen nanj.⁵⁹ »Pero se ne sme trdo držati in stiskati ... prsti, s katerimi se piše ... se na lahko upognejo.«⁶⁰ Tudi v uvodu k Lepopisnim vajam J. Levca⁶¹ je avtor precej besed posvetil prav pravilni drži pri pisanju. »Izvajati jih (lepopisne vaje, op. avt.) je mogoče ob popolnoma ravnem držanju trupla, ker le tedaj se more laketi neovirano premikati od leve proti desni. Zato se s temi vajami vadijo otroci že od prvega početka pravilnega sedenja.«⁶² V spominih pokojne učiteljice Hiršel je zapisano, da so navedena pravila glede drže telesa in peresa veljala tudi v času njenega šolanja, torej tudi po letu 1930. »Ko smo začeli pri lepopisu pisati v zvezek s črtami, smo najprej pisali s svinčnikom in se ob enem naučili, kako položimo zvezek na klop, da bo pisava pravilna. Sedeti moramo vzravnano, pisalo je bilo usmerjeno proti desni rami. Pisanje s črnilom ni bilo lahko opravilo. Držati peresnik s peresom v predpisanem položaju je bilo za prvošolce kar utrudljivo in še pomakanja v črnilo smo se morali navaditi. Če je bilo na peresu črnila preveč, je kanilo na zvezek in nastala je packa. Vsaka packa je pomenila oceno 1, torej nezadostno.«⁶³

Pri muzejski učni uri lepopisa se učenci učijo **ležeče, rahlo v desno stran nagnjene pisave**, ki je vrsto let veljala za lepo in edino pravilno. »Da je pisava razločna ... morajo črke imeti vzporedno ležo in sicer znaša pravilna leža 55° na desno.«⁶⁴ Zagovorniki ležeče pisave so bili prepričani, da pokončna pisava ni primerna za hitro pisanje. Zaradi ležeče pisave se je učencem priporočalo, da zvezek položijo predse poševno, od leve spodaj proti desni zgoraj.⁶⁵ Levec je temu nasprotoval, saj naj bi poševna lega zvezka in klopi, ki nikdar niso primerne za vse učence (nekaterim so prevelike, drugim premajhne), silile otroke k napačni drži in s tem k slabi pisavi. »To ni naraven pouk, zato je ležeča pisava zavrgljiva po najvažnejšem pravilu: poučaj naravno.«⁶⁶ Celo zdravniki in naravoslovci so se začeli zavzemati za vpeljavo pokončne pisave, saj naj bi ležeča delala preveč škode zdravju učencev. »Obligatorična vpeljavo pokončne pisave je zdravstvena

58 Gaberšek 1883, str. 328.

59 Anonimno 1890, str. 113, 114.

60 Gaberšek 1883, str. 328.

61 Levec 1904, str. [2–5].

62 Ibid, str. [2].

63 Mira Hiršel, Kako smo pisali (spominski zapis o opismenjevanju med obema vojnama), *Šolska kronika*, 23, 2014, št. 3, str. 523.

64 Anonimno 1890, str. 113.

65 Levec 1904, str. [5].

66 Ljudevit Stiasny, Lepopisje na višji stopnji, 2. del, *Učiteljski tovariš*, 35, 1895, št. 12, str. 204.

zahteva.«⁶⁷ V podrobnejša pravila lep opisne pisave se scenarij muzejske učne ure ne pogloblja, ker je že osnovno roko vanje s peresom in črnilom za povprečnega obiskovalca precejšenj izziv. »Krasopisna pravila« so vsebovala sicer še mnogo presenetljivih podrobnosti, ki so jih morali učenci upoštevati. »Učitelj naj mnogokrat povdarja, da mora vselej potegljelj tanek bit, kjer je naj bolj krogovit, kjer se naj bolj zavije, ter debel naraščaj, kjer čerta navzdol ravna postaja. Zoper to krasopisno pravilo otroci naj več grešijo. Prirodnost nas uči, da se kol ne da okroglo zaviti, tanka vejica pa lahko. Napačno tudi je, ako se dve debeli čerti križate. Nič ni gerjega od tega!«⁶⁸

Lep opis sam po sebi ni imel veliko **učne vsebine** (mala in velika abeceda),⁶⁹ zato so učitelji vpeljevali v pouk lep opisja pojme in vsebine iz prirodnopisa, zemljepisa, zgodovine. »S tem postane pouk mikavnejši, s tem se pouk koncentriraj.«⁷⁰ Tak način poučevanja je bil zelo praktičen zlasti v enorazrednicah, kjer so učitelji hkrati poučevali učence različnih starosti. Tako je učitelj pri uri lep opisja lahko predelal tudi predpisano snov drugih predmetov. Pri učenju vezave besed v stavke so imeli učitelji prav tako vodilo, da »morajo stavki imeti jedrnato vsebino, kajti ničesa nezmislenega naj se ne piše v narodnej šoli.«⁷¹ Zato so za lep opisne zglede velikokrat uporabljali kratke pregovore in izreke. Scenarij muzejske učne ure lep opisja sledi starim pedagoškimi priporočilom in pri spoznavanju posameznih črk gospodična učiteljica pobara učence še po prirodnopisnem znanju. V pogovore o rastlinah in živalih poskušajo izvajalci vpeljati še kakšen koristen nauk za vsakdanje življenje. Pouk lep opisja, ki so mu nekdanj pogosto očitali nepraktičnost in neuporabnost, tako postane koristen in življenjski.

Vsak izvajalec učne ure (v primeru učne ure lep opisja so to izvajalke, t. i. gospodične učiteljice) doda v že obstoječ scenarij svojo noto, svoj pečat. Tako je lahko ob večkratnem obisku enake učne ure obiskovalec deležen precej različnih izkušenj. Delno na to vpliva sam karakter izvajalke, dnevno razpoloženje itd. Dobro se je zavedati, da tudi odzivi posamezne skupine (učencev) bistveno vplivajo na potek učne ure, tako so obiskovalci po svoje tudi sooblikovalci scenarija. Med različnimi izvajalkami lep opisnih učnih ur so rahla odstopanja v izbiri **metod za pouk lep opisja**, kar pripomore k unikatnosti vsakokratne izkušnje. Ena izmed metod, ki jo nekatere »gospodične učiteljice« uporabljajo, je pisanje črk s prsti po zraku. »Dobro je tudi, če se vadijo učenci najprvo s pisalom po zraku in potem pa s prstom po klopi pisati.«⁷² Tak način vaje rok in zapestja so nekdanj zagovarjali učitelji lep opisja, ki so v svojih razredih radi uporabljali metodo taktiranja. »Najprej pišejo otroci dotično pisno obliko s kazalcem desne roke

67 Ibid.

68 Fr. Stegnar, Lep opisje, 2. del, Učiteljski tovariš, 8, 1868, št. 20, str. 316, 317.

69 Fr. Stegnar, Lep opisje, 1. del, Učiteljski tovariš, 8, 1868, št. 18, str. 276.

70 Stiasny 1895, str. 175.

71 Gabršek 1883, str. 329.

72 Jakob Dimnik, Jezikov nauk v prvem šolskem letu, Učiteljski tovariš, 39, 1899, št. 13, str. 100.

ali s peresom v zraku, na klop ali kako drugače. Potem pišejo v zvezke brez takta in po taktu.«⁷³ Pri pisanju po taktu je učitelj diktiral tempo pisanja z besedami »gor, dol« ali s štetjem potez »prva, druga«. Zagovorniki pisanja po taktu so v tej metodi videli ključ do discipline v razredu in do enakega angažmaja vseh učencev.⁷⁴ »Ta metoda je tudi vzgojevalna, kajti nagle učence opovira v prehitrem pisanji, počasne vzpodbuja, da pišejo hitreje, sploh pa obvaruje otroke samohotnosti.«⁷⁵ Uporaba metode taktiranja je bila priporočljiva zlasti v nižjih razredih, delno še v srednjih, v višjih razredih pa naj bi se časoma umikala samostojnemu pisanju. Pomisleki glede uporabnosti in uspešnosti metode taktiranja so se sprožali zlasti v podeželskih šolah in razredih, v katerih so bili učenci raznih starosti in z različnim predznanjem lepopisa. V takih okoliščinah so učitelji raje uporabljali metodo prepisovanja lepopisnih zgledov, kjer so lahko učencem prilagodili težavnost prepisov, glede na njihove individualne zmožnosti.⁷⁶ »Ni ga vodila, da bi vsem krajem in časom vspešno ugajalo; torej zdi se mi nespametno, eno v zvezde kovati, a drugo pa v blato teptati.«⁷⁷ Zagovorniki različnih metod pa so bili vsi enakega mnenja, da je lepopis veččina, ki zahteva mnogo vaje. Pedagogi so izpostavljali problem učencev, ki so po končani šoli le redko prijeli pisalo v roke. Zaradi težkega fizičnega dela, ki so ga povečini opravljali doma, so tudi roke in prsti s časoma postali preveč okorni, da bi še lahko lično pisali.⁷⁸ »Kajti kakor pri vseh rečeh, tako je tudi tu treba vaje, ker le vaja ohrani človeku to, česar si je pridobil. Če si je pa otrok v narodnej šoli pisanje le površno prisvojil, če le za silo zna pero sukati, potem pač ni čuda, da v malo letih po šolskem izstopu komaj svoje

»Gospodična učiteljica« med izvajanjem muzejske učne ure lepopisa (SŠM, fototeka, foto: Urška Boljkovac).

73 Gaberšek 1883, str. 328.

74 Žolnir 1871, str. 212.

75 Gaberšek 1883, str. 328.

76 Kovšca 1871, str. 262.

77 Ibid.

78 Stiasny 1895, str. 173, 174.

ime začekati zna.«⁷⁹ Prav zaradi pomembnosti vaje in ponavljanja pri usvajanju veščine lepopisa se iz stare učilnice v Slovenskem šolskem muzeju zelo pogosto sliši rek: »Vaja dela mojstra, ako mojster dela vajo.«

Prepoved pisanja z levo roko je pravilo, ki ga scenarij učne ure lepopisa jasno izpostavi, v praksi pa se ne izvaja. Gospodična učiteljica pove, da »je danes izredno dobre volje, zato dopušča tudi pisanje z levico, ampak res izjemoma«.⁸⁰ Ta izjema se seveda ponovi vsakokrat, ko se učne ure udeleži kakšen levičar. Kovinska presa, ki se uporabljajo pri lepopisu, so sicer narejena za pisanje z desno roko in levičarjem povzročajo mnogo preglavic. Posamezniki se zato prostovoljno odločijo in poskušajo pisati z desnico, prisila pa ni smiselna, niti v zgodovinskem kontekstu. Pisanje z levico je v šolah sicer postalo sprejemljivo komaj v začetku osemdesetih let,⁸¹ čeprav so raziskave že destletja prej pokazale, da preusmerjanje levičarjev k desničarstvu lahko vodi v resnejše težave na psiho-socialnih področjih.⁸² Da se je nekdaj pisanje z desnico imelo za samoumevno, nam potrjuje tudi dejstvo, da razprav na temo levičarstva v starejšem pedagoškem časopisu (pred letom 1900) praktično ni. Vsa navodila o pravilni drži pri pisanju kot samoumevno opisujejo, kako naj desna roka pravilno drži pero in piše ter kako leva roka medtem počiva. »Levo roko položi vzporedno ob rob klopi ter s prsti drži tablico ali pisanko. Tu sloni tudi teža života. Desno roko položi na klop do srede komolca tako, da jo more premikati od leve na desno.«⁸³ Tudi pri pravilnem držanju peresa »konec držala meri na desno ramo«.⁸⁴ Leta 1929 je pedagog Franjo Rupnik objavil v Popotniku ostro kritiko učnega predmeta lepopisja, v kateri se je med drugim zgražal tudi nad »predpisano higijenično pozo, v kateri je moral učenec prese-deti lepopisne ure«. Z ironijo se je dotaknil problema spregledanosti levičnih otrok. »Komolec pišoče desnice (kajti edino ona je srečna izvoljenka za ta posel) je moral biti čimbolj ob telesu ...«⁸⁵ O levičnih otrocih v šoli je v tridesetih letih 20. stoletja začela pisati Milica Stupan, ki je levičarje umestila v skupino »telesno obremenjenih otrok«.⁸⁶ Kot problem je izpostavila, da se do tedaj levičnost sploh ni obravnavala, čeprav naj bi predstavljala »težek nedostatek v telesnem oziru«.⁸⁷ Pri učni uri lepopisa lahko današnji levičarji spoznavajo, kako močno so bili nekoč »levičniki oz. levaki«⁸⁸ diskriminirani.

79 Vranski 1880, str. 81.

80 SŠM, Scenarij za učno uro lepopisa (P. Koželj).

81 Marjetka Balkovec Debevec, »Leva roka je grda roka!« O sprejemanju levičnosti v šoli skozi čas, *Šolska kronika*, 23, 2014, št. 3, str. 478.

82 Ibid, str. 476, 478.

83 Anonimno 1890, str. 114.

84 Levec 1904, str. [4].

85 Rupnik 1929, str. 42.

86 Balkovec Debevec 2014, str. 472, 473.

87 Ibid, str. 473.

88 Ibid, str. 462.

LEPOPIS

DIL DIL DUDA,
 KAR BREZ TRUDA
 SONCE SPLEZA NA NEBO,
 VETRC SMUKNE ČEZ VODO
 ALI PTIČEK NA DREVO,
 PA SE GUGA
 IN MI ŽUGA:
 O, IZ TEBE NIČ NE BO!

JAZ SE TRUDIM
 IN SE ČUDIM,
 KADAR DELAM NALOGO
 DIL DIL DUDA,
 KAJ GRE TRUDA,
 DA NAPIŠEM EN SAM O!

Tone Pavček

*Lepopis, napisal Tone Pavček, ilustrirala Marjanca Jemec Božič
 (Veselko, Sivec, Lampič: Prvo berilo, 1998, str. 42).*

Učni cilji muzejske lepopisne ure se razlikujejo od nekdanjih »učnih smotrov«. V eni šolski uri ni mogoče pričakovati, da bi si učenci »prisvojili lepo in lahko čitljivo pisavo«. ⁸⁹ Učni cilji muzejske lepopisne ure so, da učenci poskusijo, kako se piše s kovinskim peresom in črnilom, da spoznajo oblike nekaterih lepopisnih črk in njihove sestavne dele ter da poskušajo vezati posamezne črke v besede in nato v povedi. ⁹⁰ Kljub mnogim zahtevnim pravilom, ki so jih morali učenci nekoč upoštevati, če so želeli biti uspešni pri pouku lepopisja, pa so bili cilji osnovnih šol vseeno zastavljeni precej stvarno. »Nočem pa prenapeto trditi, da bi mogli biti naši učenci izverstni lepopisci, ampak le to nam je zaželenja dosega naše ljudske šole, da bojo ti, ki šolo zapustijo, imeli lahkobralno, okusapolno, krepko, urno, dopadljivo in značajno pisarijo.« ⁹¹ Sčasoma so cilji predmeta lepopisa vedno bolj stremeli samo k uporabnosti pisave v vsakdanjem življenju.

⁸⁹ SŠM, Scenarij za učno uro lepopisa (P. Koželj).

⁹⁰ Balkovec Debevec, Guzej, Pušnik (ur.) 2019, str. 15.

⁹¹ Žolnir 1871, str. 212.

»Smoter lepopisja v narodni šoli ni družega, nego to, da se učenci priuče pisnih oblik v tej ali oni navadnejši pisavi. Svrha pa ostane vedno ista, namreč ta, da se to, kar se piše, tudi čitati more ... Umeteljna pisava ni svrha narodne šole ... kajti v navadnem življenji ponuja se človeku pač malo prilik, da bi svojo umetelnost v pisavi razkazoval.«⁹² Do danes so se zahteve po lepopisu v šoli z reducirale zgolj na čitljivost pisave, ki zadošča doseganju učnih ciljev.

Zaključek

V današnjem času, ko je informacijska tehnologija popolnoma prevzela velik del vsakodnevnih (tudi izobraževalnih) procesov, ni ogrožen le lepopis, temveč tudi samo pisanje z roko. »Številne študije na področju nevroznosti potrjujejo, da pisanje z roko prispeva k učinkovitejšemu branju ter spodbuja procese v možganih, ki so osnova za naše mišljenje, učenje in spomin.«⁹³ Zaradi opuščanja pisanja z roko imajo otroci težave z grafomotoriko, finomotoriko in celo s športom.⁹⁴ Proces pridobivanja čitljive in lepe pisave zahteva zbranost, vztrajnost, potrpežljivost, natančnost ... Vzgoja k naštetim lastnostim otroku pomaga pridobiti osebnostne poteze, ki mu bodo pozneje koristile v različnih življenjskih situacijah. Posamezni pedagogi se zavedajo vseh dobrobiti, ki jih usvajanje veččine lepega pisanja prinaša, zato se trudijo lepopis negovati tako znotraj ustaljenih pedagoških praks kot tudi s posebnimi projekti. (Npr. na Osnovni šoli Jurija Vege v Moravčah izvajajo tekmovanje v lepopisu, ki je opisano v članku avtoric Kosirnik in Mal.)⁹⁵ Pomembno vlogo pri ozaveščanju širše družbe o pomenu pisanja z roko ima tudi leta 2017⁹⁶ ustanovljeno društvo Radi pišemo z roko, ki med drugim vsako leto organizira projekt Teden pisanja z roko.⁹⁷

Slovenski šolski muzej z učno uro in z delavnicami lepopisa goji kulturo lepega pisanja. Seznanjanje otrok in mladih z izginjajočo veščino je poslanstvo, s katerim muzej ohranja in oživlja pomembno kulturno tradicijo. Z lepim rokopisom napisano voščilo, vabilo ali pa zahvala bodo vedno aktualni, saj puščajo močnejši osebni pečat kot prek raznovrstnih komunikacijskih kanalov poslana digitalna sporočila.

⁹² Gaberšek 1883, str. 310.

⁹³ Andreja Kosirnik, Bernarda Mal, Lepopis. Pozabljen?, *Vzgoja*, 19, 2017, št. 73, str. 22.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid, str. 22–23.

⁹⁶ <https://www.pisemozroko.si/o-drustvu/> (pridobljeno: 22. 5. 2020).

⁹⁷ Neža Mrevlje, Pisanje z roko je tudi del kulture komuniciranja: intervju z Marijano Jazbec, predsednico društva Radi pišemo z roko, *Dnevnik*, 16. aprila 2020.

Viri in literatura

Viri

- SŠM, Letno poročilo javnega zavoda Slovenski šolski muzej za leto 2019.
 SŠM, Scenarij za učno uro lepopisa (P. Koželj).
 SŠM, razstavna zbirka, Splošna šolska naredba, inv. št. 1175.
 SŠM, Knjižnična zbirka, Učni načrt za osnovne šole, Ljubljana: DZS, 1950 (SG: 7050).
 SŠM, Knjižnična zbirka, Zakon o osnovni šoli, Ljubljana: ČZ Uradni list LRS, 1959.
 SŠM, Knjižnična zbirka, Učni načrt: osnovna šola - Dokumentacija 18. seje Sveta za šolstvo LRS v juniju 1959 (SG: 16531).

Spletni viri

- SBL: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi612809/> (pridobljeno: 3. 4. 2020)
Program osnovna šola. Slovenščina. Učni načrt, Ljubljana: RS Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo, 2018. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf (pridobljeno: 6. 5. 2020)
 Društvo Radi pišemo z roko: <https://www.pisemozroko.si/o-drustvu/> (pridobljeno: 22. 5. 2020)

Literatura

- Anonimno: Ali šolske preskušnje ali šolske slovesnosti?, *Učiteljski tovariš*, 10, 1870, št. 12.
 Anonimno: Navod učitelju pri pisalnem pouku, *Učiteljski tovariš*, 30, 1890, št. 8.
 Balkovec Debevec, Marjetka: »Leva roka je grda roka!« O sprejemanju levičnosti v šoli skozi čas, *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 23, 2014, št. 3.
 Balkovec Debevec, Marjetka, Guzej, Ksenija, Pušnik, Mateja (ur.): *Pedagoški programi v šolskem letu 2019/20*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2019.
 Belar, L.: O lepopisji, *Učiteljski tovariš*, 10, 1870, št. 7.
 Binder, Hermina: Lepopisje v osnovni šoli s stališča grafologa, *Vzgoja*, 15, 2013, št. 58.
 C., J.: Ktere peresa so bole za pisanje – gosne ali jeklene, *Učiteljski tovariš*, 2, 1862, št. 12.
 Dimnik, Jakob: Jezikov nauk v prvem šolskem letu, *Učiteljski tovariš*, 39, 1899, št. 13.
 Gaberšek, Franjo: Lepopisje v narodni šoli, 1. del, *Učiteljski tovariš*, 23, 1883, št. 20.
 Gaberšek, Franjo: Lepopisje v narodni šoli, 2. del, *Učiteljski tovariš*, 23, 1883, št. 21.
 Gaberšek, Franjo: Lepopisje v narodni šoli (Konec), *Učiteljski tovariš*, 23, 1883, št. 22.
 H., D.: O načrtih za štirirazredno meščansko šolo kot tip narodne višje šole (spodnje srednje šole), *Učiteljski tovariš*, 59, 1919, št. 8.

- Heinz, Franz: *Zbirka zakonov in ukazov o ljudskem šolstvu na Kranjskem*, Ljubljana: Kleinmayr & Bamberg, 1895.
- Hiršel, Mira: Kako smo pisali (spominski zapis o opismenjevanju med obema vojnama), *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 23, 2014, št. 3.
- Humek, Dragotin: Učni načrt za prostoročno risanje, geometrijo in geometrijsko risanje in lepomis, *Učiteljski tovariš*, 59, 1919, št. 8.
- K., M.: Jeklene peresa niso pripravne za pisanje v ljudski šoli, *Učiteljski tovariš*, 2, 1862, št. 13.
- Kosirnik, Andreja, Mal, Bernarda: Lepomis. Pozabljen?, *Vzgoja*, 19, 2017, št. 73.
- Kovšca, M.: Misli o pisanju po meri, *Učiteljski tovariš*, 11, 1871, št. 17.
- Levec, Janez: *Lepomisne vaje*, Ljubljana: Ig. Pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1904.
- Macarol, Josip: Lepomis ali risanje, *Učiteljski tovariš*, 62, 1922, št. 19.
- Mrevlje, Neža: Pisanje z roko je tudi del kulture komuniciranja: intervju z Marijano Jazbec, predsednico društva Radi pišemo z roko, *Dnevnik*, 16. april 2020.
- Okorn, J.: Greinerjevi zvezki s predpisi, *Učiteljski tovariš*, 24, 1884, št. 19.
- Rupnik, Franjo: Nekaj misli o lepomisju kot učnem predmetu, *Popotnik*, 1929, št. 1–2.
- Stegnar, Fr.: Lepomisje, 1. del, *Učiteljski tovariš*, 8, 1868, št. 18.
- Stegnar, Fr.: Lepomisje, 2. del, *Učiteljski tovariš*, 8, 1868, št. 20.
- Stiasny, Ljudevit: Lepomisje na višji stopnji, *Učiteljski tovariš*, 35, 1895, št. 10.
- Stiasny, Ljudevit: Lepomisje na višji stopnji, 2. del, *Učiteljski tovariš*, 35, 1895, št. 12.
- Šuštar, Branko: Poročilo o delu Slovenskega šolskega muzeja v letu 2003, *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 13, 2004, št. 1.
- Vranski, A.: Pisanje v narodni šoli, *Učiteljski tovariš*, 20, 1880, št. 6.
- Zbašnik, Fran: Lepomisne vaje. Navodilo za pisanje brez lineature, *Ljubljanski zvon*, 24, 1904, št. 9.
- Žižić, Natalija: Zgodovinski razvoj in pomen lepomisa v osnovnem šolstvu, *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 23, 2014, št. 3.
- Žižić, Natalija, Ribarič, Mateja: *Lepomisne vaje : delovni zvezek za lepomis*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2010.
- Žolnir, Ivan: Pisanje po meri ali taktiranju, *Učiteljski tovariš*, 11, 1871, št. 14.

Povzetek

Učna ura lepomisa v Slovenskem šolskem muzeju s svojo dolgoletno tradicijo in aktualno vsebino vsako leto privabi največ obiskovalcev. Učenci so deležni zanimive izkušnje pisanja z repliko starinskega kovinskega peresa in črnilom ter spoznavanja osnov lepomisne pisave, hkrati pa se uri tudi v natančnosti in potrpežljivosti. Veščina, ki danes zaradi uporabe digitalnih tehnologij skoraj izginja,

je bila v preteklosti ena temeljnih v procesu izobraževanja. Lepopis je bil kot učni predmet prisoten v šolah od uvedbe Splošne šolske naredbe (1774) do leta 1959, ko so se njegove vsebine priključile predmetu slovenski jezik. Scenarij učne ure lepopisa sledi pravilom, ki so nekoč veljala pri pouku tega predmeta: stroga disciplina, pravilna drža telesa in peresa, uporaba ležeče, rahlo v desno stran nagnjene pisave, učne vsebine, ki vpeljujejo tudi pojme iz prirodopisa in drugih učnih predmetov, seznanjanje z nekaterimi učnimi metodami, učnimi cilji ter s prepovedjo pisanja z levo roko. Znanstveniki, ki proučujejo proces pisanja z roko, potrjujejo mnoge njegove prednosti: od učinkovitejšega učenja, boljšega pomnjenja do pridobivanja pozitivnih osebnostnih lastnosti. Izvajanje učne ure lepopisa in sorodnih vsebin zato ostaja aktualno ne le kot ohranjanje pomembne kulturne tradicije, temveč tudi kot učinkovit pedagoški proces.

Summary

“A thin line at the top, a thick line at the bottom!”

The historical background of the handwriting lesson at the Slovenian School Museum

Polona Koželj

The handwriting lesson at the Slovenian School Museum has a tradition of many years and a very relevant content, which attracts the highest number of visitors each year. The pupils are given the interesting experience of writing with a replica of an old-fashioned metal pen and ink and learning the basics of calligraphic handwriting, while practicing precision and patience. The skill that has now disappeared due to the use of digital technologies, was in the past fundamental in the educational process. Handwriting as a school subject was present in school from the passing of the General School Decree in 1774 until 1959, when its content was added to the subject Slovene Language. The script of the handwriting lesson follows the rules that used to apply in the teaching of this subject: strict discipline, correct posture and position of the pen, the use of cursive, teaching content that introduced notions from natural sciences and other teaching subjects, learning about some teaching methods, teaching goals and the prohibition of left-handed writing. The scientists researching the process of writing by hand confirm many advantages: from more effective learning, better memorisation to acquiring positive personal traits. Providing handwriting lessons and related content thus remains relevant not only as a preservation of an important cultural tradition but also as an effective pedagogical process.